یادداشت

پایداری کلیت یک جامعه در برابر بحران‌ها فشارها و حوادث غیرمترقبه

نگاهی به تاب‌آوری اجتماعی

محمدرضا فرزادبهتاش*

● از نگاه محققان حوزه تاب‌آوری جوامع شهری، پایه و اساس اصلی تاب‌آوری و پایداری کلیت یک جامعه در برابر بحران‌ها، فشارها و حوادث غیرمترقبه، در میزان تاب‌آوری اجتماعی آن جامعه نهفته است. به عبارتی دیگر، تاب‌آوربودن یک جامعه به‌لحاظ ابعاد و مؤلفه‌های اجتماعی است که می‌تواند آن جامعه را به‌سوی تاب‌آوری در سایر ابعاد رهنمون کرده و مسیر تحقق آن را هموار کند. در همین زمینه تاب‌آوری اجتماعی به‌عنوان توانایی جوامع انسانی برای تحمل حوادث غیرمترقبه خارجی یا نابسامانی‌های موجود در زیرساخت‌های آن نظیر تغییرات محیطی یا دگرگونی‌های شدید اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و همچنین توانایی این جوامع برای بازیابی و بازتوانی از چنین نابسامانی‌هایی تعریف می‌شود. به عبارت دیگر، تاب‌آوری اجتماعی ظرفیت جامعه برای انطباق با تغییرات یا دگرگونی‌ها و حفظ رفتار سازگارانه بوده و زیربنای تاب‌آوری در ابعاد مدیریتی، کالبدی، سیاسی و اقتصادی است. تاب‌آوری در سیستم اجتماعی می‌تواند به وسیله متغیرهای مدیریتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و در هر دو حالت فضایی و غیرفضایی مورد بررسی قرار گیرد. رشد اقتصادی، ثبات و توزیع درآمد در بین مردم از عوامل کلیدی بُعد اقتصادی تاب‌آوری است که منجر به ارتقای تاب‌آوری اجتماعی جوامع شهری می‌شود. تحرک‌پذیری جمعیت و مهاجرت دسته دیگری از شاخص‌های مهم تاب‌آوری اجتماعی و اقتصادی هستند. سرمایه اجتماعی شامل مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی و نیز تقویت شبکه‌های اجتماعی، ارتقای حافظه اجتماعی شامل تجربیات برخورد با تغییرات از مؤلفه‌های اصلی موجود در ظرفیت سیستم‌ها برای سازگاری و تغییرشکل‌های تحمیل‌شده هستند. چهار عامل حیاتی در تاب‌آوری سیستم‌های اجتماعی- زیست‌محیطی اهمیت دارند: درس‌آموزی و یادگیری همراه با تغییر یا عدم قطعیت، افزایش تنوع که باعث افزایش قابلیت یادگیری از سوانح می‌شود، ترکیب انواع متفاوت دانش با درس‌آموزی از تجارب، ایجاد فرصت برای خودسازماندهی که از طریق تقویت مدیریت جامعه‌محور، ایجاد قابلیت‌های مدیریتی، تقویت حافظه سازمانی و پرورش یادگیری سازمان‌ها و مدیریت مشارکتی صورت می‌گیرد. ویژگی‌های اجتماعی فراوانی وجود دارند که بر تصمیم یک فرد برای انتخاب زندگی در یک منطقه ویژه تأثیر می‌گذارند. همچنین رفتارهای اجتماعی‌ای نیز وجود دارند که بر زنجیره سوانح تأثیرگذار هستند. مؤلفه دیگری نیز هست که به تاب‌آوری مربوط می‌شود و از نگرش جامعه‌شناختی جوامع و تعامل آنها با منابع خطر سرچشمه می‌گیرد و آن اینکه جوامع و افرادی که تنها به یک منبع متکی هستند، از جوامع یا افرادی که به منابع گوناگون متکی هستند، تاب‌آوری کمتری دارند. ویژگی‌های اجتماعی فراوانی در یک جامعه وجود دارند که باعث تشدید خطر و ممانعت از واکنش مؤثر و ترمیم و جبران عوارض ناشی از سوانح می‌شوند. بنابراین هر جامعه، ویژگی‌های اجتماعی بومی و تعریف‌شده‌ای دارد که می‌تواند آنها را شناسایی و توانایی برنامه‌ریزی با تأکید و تکیه بر آن ویژگی‌ها را ایجاد کند.

*** مدرس دانشگاه تهران، مشاور رئیس سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران**

هادی خانیکی در گفت‌وگو با «شرق»:

در مسائل زنان به‌جای راه‌حل صورت مسئله را پاک کرده‌ایم

عکس: مهدی حسنی

شرق: هادی خانیکی، دانشیار دانشگاه علامه‌طباطبایی(ره)، معتقد است فرهنگ بر روند بازنمایی تصویر زنان در رسانه مؤثر بوده است؛ این بستگی به نگاه فرهنگی‌ای دارد که زن را فعال و کنشگر بداند یا جنس دوم. به اعتقاد وی، درعین‌حال رسانه به‌عنوان عرصه می‌تواند عامل دیده‌شدن تحولات در نگاه به زنان در جامعه باشد. وی حضور زنان را برای توسعه متوازن امری مهم تلقی می‌کند و معتقد است این نهادهای اجرائی مانند جامعه مدنی و سیاست‌گذاری‌های دولتی‌اند که باید این امکان را فراهم کنند.

رسانه‌های ما در زمینه خانواده و بازنمایی هویت زنان به‌درستی عمل کرده‌اند؟ یا زنان ما همواره افرادی سنتی و به‌عنوان جنس دوم نمایش داده شده‌اند؟

تعمیم‌دادن یک ویژگی به کل رسانه‌ها، با توجه به تنوعی که در رسانه‌ها به وجود آمده، کار دشواری است. وقتی از رسانه‌ها صحبت می‌کنیم، از رسانه‌های جمعی، مطبوعات، رادیو و تلویزیون تا رسانه‌های جدید می‌گوییم. رسانه‌های جدید که به تعبیر ارتباطی، رسانه‌های خودگزین هستند، هم در تولید، هم در توزیع و هم در دریافت نقش فرد مؤثرند. باید گفت بین رسانه‌ها تفاوت‌های زیادی وجود دارد، اما اگر بخواهیم یک نگاه کلی داشته باشیم می‌توان گفت رسانه‌ها نیز خیلی نمی‌توانند یا نتوانسته‌اند مستقل از فرهنگ یا گفتمان مسلط جامعه باشند. اگر ویژگی‌های جنسیتی در فرهنگ وجود دارد که وجود دارد، به‌گونه‌ای وارد رسانه‌ها نیز می‌شود و می‌توان گفت نوعی ارزش‌گذاری یا هنجارهای غالب در فرهنگ به رسانه هم منتقل می‌شود.

اگر این فرهنگ غالب جامعه است، با این اوصاف راهکار چیست و چگونه می‌توان این بازنمایی رسانه‌ای را اصلاح کرد؟

هر کاری با شتاب امکان‌پذیر نیست. نمی‌توانیم در ابتدا بگوییم فرهنگ جامعه باید تغییر کند. باید گفت نسبت جامعه و رسانه یک نسبت تعاملی و در پیوند با همدیگر است؛ یعنی اگر فرهنگ مسلط در رسانه بروز پیدا می‌کند به این معنا نیست که رسانه نمی‌تواند بر حوزه‌های فرهنگی اثر بگذارد. به میزانی که آگاهی نسبت به زنان بیشتر می‌شود و به میزانی که سطح مشارکت زنان در جامعه بیشتر می‌شود، به همان میزان ارزش‌ها و هنجارهای مطرح درباره زنان هم تغییر می‌کند. باید ببینیم برای زن چه نقشی قائل هستیم، آیا برای زن فقط در خانواده نقش قائلیم یا فقط در اجتماع یا برای او نقش‌هایی قائل هستیم که بخشی از آن در جامعه است و بخشی از آن در خانواده. با یک نگاه انتقادی می‌توانیم بگوییم که نگاه انفعالی یا محافظه‌کارانه که تغییرات را به رسمیت نمی‌شناسد، این است که نوعی ساده‌گزینی کند و زن را فقط در خانواده ببیند، درحالی‌که اگر این پارادوکس بین اجتماع و خانواده را برای حضور مؤثر زن در جامعه در نظر بگیریم؛ یعنی زنی که مشارکت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دارد، به این معنا نیست که در خانواده نقش ندارد؛ او وقتی در خانواده به‌عنوان مادر، همسر و دختر مؤثر است، می‌تواند در تحول‌بخشی به خانواده نیز مؤثر باشد.

به این اعتبار نمی‌توان یک تقسیم‌بندی رایج را پذیرفت که هر زن خانه‌دار کسی است که نقش اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اجرائی ندارد. طرف دیگر واقعیت این است که مانند گذشته نمی‌توان زن را در خانواده محبوس کرد. این زن به دلیل بالارفتن سطح تحصیلات، بالارفتن میزان استفاده از رسانه‌ها و بالارفتن سطح کنش وی در اجتماع نمی‌تواند در چهاردیواری خانه باقی بماند. به این معنا می‌توان گفت بخشی از این ارزش‌ها در خانه و بخشی در اجتماع به وجود آمده و قطعا تغییرات بزرگ اجتماعی نیز پشتوانه این تعهد نقش‌های زنان است؛ به‌عنوان‌مثال انقلاب اسلامی در ایران باعث تحول حضور زن در جامعه ایرانی شده و با تأکید امام(ره) بر زن به‌عنوان عنصری که پیشاپیش مردان در تظاهرات، حرکات سیاسی و انتخابات حضور دارد، این حضور پررنگ‌تر شده است و می‌توان گفت بسیاری از تنگ‌نظری‌ها و محدودیت‌هایی که وجود داشته، کم یا مرتفع شده است.

پس می‌توان امیدوار بود تغییرات اجتماعی و روندهایی که در جامعه به وجود می‌آید باعث تغییر نگاه به زنان می‌شود؟

بله، این روند گاه به مرور و گاه پرشتاب است. کمااینکه گاهی ما تغییرات پرشتاب را در جامعه ایران می‌بینیم و درهم‌تنیدگی و تأثیرات تحولات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را مشاهده می‌کنیم. بنابراین در حوزه زنان نیز درواقع تحول عینی نقش زن می‌تواند منجر به تحول ذهنی و مفهومی آن شود. بسیاری از اموری که در گذشته مطرح و پذیرفته‌شده نبود؛ مانند اشتغال زن، مدیریت زنان، مسافرت زن، کارآفرینی زنان، مشارکت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زنان، همه اینها امروز مورد پذیرش قرار گرفته است.

پس رسانه باید منتظر باشد تا جامعه تغییر کند؟

رسانه یک عرصه است و به میزانی که زمینه برای دیده و مطرح‌شدن این تحولات را فراهم کند به همین میزان مؤثر است. رسانه میدان گفت‌وگو است، میدان نشان‌دادن رویدادهایی است که شکل گرفته است. به این معنا، رسانه عهده‌دار ایفای برخی نقش‌های جامعه و جامعه مدنی است و به این دلیل می‌تواند مؤثر باشد.

نقش رسانه در توسعه متوازن و رسیدن به عدالت جنسیتی چیست؟

از جمله شاخص‌های جدید توسعه که مطرح است، جایگاه و نقش خود زنان و شاخص‌هایی است که به وضعیت زنان مربوط می‌شود، از جمله آموزش، اشتغال، بهداشت و سلامت و نظایر اینها که مربوط به زنان است. از جمله مؤلفه‌های مهم توسعه به‌ویژه در جوامع درحال‌توسعه، مسئله زنان است که اهمیت زیادی پیدا کرده. متفکرانی مانند هابرماس و کاستلز که از صاحب‌نظران برجسته معاصر هستند، در سفری که به ایران داشتند، بالارفتن مشارکت زنان را به‌عنوان متغیرهای جامعه ایران مطرح می‌کردند. همان‌طور که مقوله‌های جدیدی مانند محیط زیست در توسعه مطرح است، مقوله‌هایی مانند مشارکت زنان نیز مطرح است؛ مگر توسعه می‌تواند در تمام ابعاد صورت گیرد، بدون اینکه زنان، یعنی نیمه‌ای که روزبه‌روز سطح فعالیتش بیشتر شده، دیده نشود؟ ویژگی جدیدتری که در مسئله حضور زنان و آثار وجودی آنان در توسعه اضافه شده، مسئله عدالت جنسیتی است؛ یعنی نسبت عدالت به توسعه؛ اگر عدالت در سطوح مختلف توسعه مد نظر نباشد، اساسا فرایند توسعه به نامتوازنی گرفتار می‌شود. یکی از ابعاد مشخص عدالت، عدالت جنسیتی است؛ به این معنا که در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای توجه زیادی به عدالت جنسیتی می‌شود که هدف مشخص آن رفع تبعیض و مرتفع‌کردن زمینه‌های مختلفی است که عامل عقب‌ماندگی یا رشدنیافتن حوزه زنان می‌شود.

عدالت جنسیتی می‌طلبد که با نوعی نگاه نهادگرایانه، فراتر از توجه به زن در حوزه آسیب‌پذیری‌های اجتماعی و فراتر از توجه به زن در حوزه نقش اجتماعی، زنان را به عنوان عامل توسعه و برخوردار از مواهب توسعه در نظر بگیریم. براین‌اساس، هر مانعی که در راه توسعه نقش زنان وجود داشته باشد به عاملی در مسیر توسعه‌نیافتگی تبدیل می‌شود.

وقتی فساد در جامعه را نقد می‌کنیم، اولین مسئله‌ای که می‌بینیم زنان هستند و تصور می‌کنیم اگر زنان در جامعه حذف شوند، فساد هم حذف می‌شود یا اینکه در آموزش تصور می‌کنیم زنانی که وارد حوزه‌های آموزشی می‌شوند، در آینده بی‌کار می‌شوند و سهمیه‌بندی جنسیتی را لحاظ می‌کنیم، چراکه نمی‌توانیم فردای آنان را تأمین کنیم؛ یعنی به جای ارائه راه‌حل، صورت مسئله را پاک می‌کنیم

رسانه‌های ما در این زمینه چگونه عمل کرده‌اند؟

اگر نقش رسانه و ارتباطات را در توسعه‌یافتگی و متقابلا در توسعه‌نیافتگی بپذیریم، می‌توانیم این موضوع را درک کنیم. ببینیم که زن در رسانه چگونه بازنمایی می‌شود، به عنوان جنس دوم بازنمایی می‌شود یا به عنوان عنصر مکمل در جامعه؟ این وضعیت کاملا در بازنمایی، در دادن نوع اطلاعات و در ارائه زمینه‌هایی که برای زنان در جامعه وجود دارد، مشخص می‌شود؛ برای مثال وقتی که فساد در جامعه را نقد می‌کنیم، اولین مسئله‌ای که می‌بینیم زنان هستند و تصور می‌کنیم اگر زنان در جامعه حذف شوند، فساد هم حذف می‌شود یا اینکه در آموزش تصور می‌کنیم زنانی که وارد حوزه‌های آموزشی می‌شوند، در آینده بی‌کار می‌شوند و سهمیه‌بندی جنسیتی را لحاظ می‌کنیم، چراکه نمی‌توانیم فردای آنان را تأمین کنیم؛ یعنی به جای ارائه راه‌حل، صورت مسئله را پاک می‌کنیم. درحالی‌که دیدگاه درست‌تر این است که اگر زن ذی‌حق است و براساس صلاحیت‌های خود می‌تواند درس بخواند و کار کند، وظیفه سیاست‌گذاران، نهادهای مدنی و بخش خصوصی آن است که عرصه را برای فعالیت او بگشایند.

برگزاری جشنواره «زن، خانواده و رسانه» تا چه حد می‌تواند در تغییر نگاه به زنان مؤثر باشد؟

جشنواره‌ها، مسابقات و نمایشگاه‌ها نوعی آیین هستند که جامعه را متوجه می‌کنند که به مسائل جامعه چگونه واقعی نگاه کنند که این می‌تواند اثرگذار باشد. آنها می‌توانند این پیام را برای جامعه داشته باشند که به چه چیزی بیشتر فکر کنند و اینکه به آن چیزها چگونه فکر کنند. هم زمینه را برای واقعی و درست‌تر مطرح‌شدن زنان در رسانه‌ها فراهم می‌کند و هم زنان را برای حضور در رسانه‌ها توانمند می‌کند.

نگاه

مخاطره ریسک و تاب‌آوری شهر

نقش شهروندان در مدیریت شهری

سیامک زندرضوی*

● بیش از ۴۰ سال است که دانشجوی جامعه‌شناسی هستم (۱۳۹۵- ۱۳۵۴). دانش جامعه‌شناسی، به چند اصل پایه‌ای متکی است:

اول: پدیده‌های اجتماعی تاریخی‌اند. در طول زمان پدید می‌آیند و درک آنها هم با بازآفرینی این تاریخ امکان‌پذیر است.

دوم: پدیده‌های اجتماعی چندوجهی‌اند، درک همه این ابعاد ضروری است و این کار نیازمند فعالیت‌های بین‌رشته‌ای و چندرشته‌ای است.

سوم: پدیده‌های اجتماعی، تاریخی، چندوجهی، متکی به میدان‌های قدرت و گروه‌های ذی‌نفع با حضور پژوهشگر-تسهیلگر در آن عرصه و تلاش برای دگرگون‌کردنشان، با استفاده از خرد جمعی، متکی به فضای عمومی، عمیق‌تر فهم می‌شود.

این اصول ما را به عرصه‌ای در جامعه‌شناسی امروز نزدیک می‌کند که «مایکل بوروی» در سال ۲۰۰۴ به‌عنوان «جامعه‌شناسی مردم‌مدار» معرفی کرده است. «بوروی» در تفکیک خود، انواع جامعه‌شناسی را به حرفه‌ای، انتقادی، سیاست‌گذار و مردم‌مدار طبقه‌بندی می‌کند. براساس این قرائت از دانش جامعه‌شناسی، با حمایت ریاست محترم وقت دانشگاه شهید باهنر کرمان دکتر «مصطفوی» و هیأت‌مدیره انجمن دوستداران کودک کرمان، این فرصت بی‌نظیر را یافتم که پس از زلزله بم، مدت سه سال، سه روز در هفته در آن شهر حاضر باشم و بکوشم در مرحله اسکان موقت به کمک شهروندان داوطلب، شوراهای محله‌ای را با عنوان «شورایاری» برقرار کنم که دکتر «پرویز پیران» آن را در دهه ۷۰ شمسی در تهران آزموده بود. شایان ذکر است این کار بدون راهنمایی و همکاری قدم‌به‌قدم ریاست محترم وقت شورای اسلامی شهر بم، آقای دکتر «اسماعیلی»، امکان‌پذیر نبود. نتایج کلیدی آن به قرار زیر است:

۱- باید این پیش‌فرض نادرست را که شهروندان پس از زلزله ناتوان شده و نیازمند آن هستند که از بیرون برای آنان برنامه‌ریزی و به کمک نیروهای بیرونی این برنامه‌ها اجرا شود، کنار گذاشت. این پیش‌فرض فقط اوضاع را پیچیده‌تر می‌کند. امروز همه می‌دانند در بم اولین امدادگران در ۲۴ ساعت اول، خویشاوندان و همسایگان با دست خالی بودند و خودشان عزیزان‌شان را زیر آوار یافتند و به خاک سپردند.

۲- اگر به ایجاد شوراهای محله‌ای کمک کنیم که از سوی ساکنان داوطلب هر محله تعاملی شکل بگیرد، در یک تقسیم کار براساس علاقه و تجربه، گروه‌های امداد و نجات، استقرار، بهداشت و تغذیه، حمایت از کودکان، اخبار و اطلاع‌رسانی و... در بیشترین تعداد ممکن تشکیل خواهند شد. حتی اگر نصف ساکنان محله هم از بین بروند، بقیه خواهند توانست در ۷۲ ساعت طلایی و پس از آن، دیگران را سروسامان دهند و نیازها را فهرست و پیگیری کنند؛ به شرط آنکه حداقلی از آموزش و ملزومات را به تناوب در اختیار داشته باشند. بستر قانونی آن به‌عنوان انجمن‌های محله‌محور در وزارت کشور موجود است که بهتر است بیش از این معطل نماند.

۳- هر راهبردی از بالا که صدای شهروندان را ناشنیده بگیرد، مشارکت آنان را درخواست نکند و به توانمندی آنان از همین امروز و از همین جا یاری نرساند، دشواری‌های پس از زلزله بم را در مقیاسی چند ده برابر به شهروندان تحمیل خواهد کرد.

*** عضو هیأت‌مدیره انجمن جامعه‌شناسی ایران**

جدول ۲۶۷۰ ■ طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- جانشین هنرپیشه اصلی در صحنه‌های خطرناک- از پیامبران الهی- رطوبت ۲- اتاق زندانی- دورترین سیاره از خورشید- بر زیبایی و دوام کفش می‌افزاید ۳- دوره‌ای از زندگی زنان- رئیس‌جمهور شهید ۴- برنج گیلانی ها- دستگاهی برای تکثیر نوشته- واحد اندازه‌گیری شدت زمین‌لرزه ۵- سپیدموی شاهنامه- خبرگزاری ایتالیا- از شهرهای مهم کره‌جنوبی ۶- فلزی دیرگداز که به‌عنوان کاتالیزور استفاده می‌شود- مرتعش- سود ۷- قتلگاه- مرکز کردستان- پهلوان ۸- آگاهی- به وجود آوردن- اذیت‌کننده ۹- حرف ندا- فیلمی ماندگار ساخته داریوش مهرجویی- مایع نشاسته ۱۰- بالاپوش بلند مردان قدیم- شنیده‌شده- علاج‌کردن ۱۱- نفس سرکش- پدر- آشکار و واضح ۱۲- چندمرتبه- از محلات قدیمی شمال تهران- خط کش مهندسی ۱۳- پادشاه بابل که حضرت ابراهیم (ع) را در آتش افکند- حزب موسولینی ۱۴- کرم کدو- بالاتر از آن رنگی نیست- جهان پهلوان کشتی ایران ۱۵- هواپیمای سریع‌السیر- آشفته و پریشان- فاقد تازگی و جذابیت.

عمودی:

۱- کافی- دارای خصلت‌های پسندیده- نتیجه گرفته شده ۲- فیلمی وسترن ساخته جان فورد- رمانی نوشته رضا امیرخانی- الفبای موسیقی ۳- پرچم- از مرکبات- به طور امانت ۴- نماهنگ- درنگ- تمام کردن ۵- تندرستی- خدمتکار ۶- رنگارنگ- حس بساوایی- میان ۷- کوچک‌ترین واحد تشکیل‌دهنده تصویر مانیتور- روز عرب- از صفات خدا به معنی توانا ۸- گوشت آذری- از مهم‌ترین منابع گازی ایران در استان بوشهر- نوشیدنی حیات‌بخش ۹- هجران- از گناهان کبیره- مهربانی ۱۰- محنت- خرس سیاه و سفید- توبه ۱۱ - فیلم دفاع مقدسی ساخته پوریا آذربایجانی- گردهمایی ۱۲- کشور ساعت- هرچیز بی‌جان- نوعی اجاق برقی ۱۳- ضمیر سوم‌شخص جمع- زیاده گو- بخشندگی ۱۴- منقار کوتاه- امضای حکم مسئولیت- وسیله اندازه‌گیری اختلاف پتانسیل ۱۵- تسخیر شده- سرمربی تیم فوتبال نفت تهران- حرف دهن‌کجی.

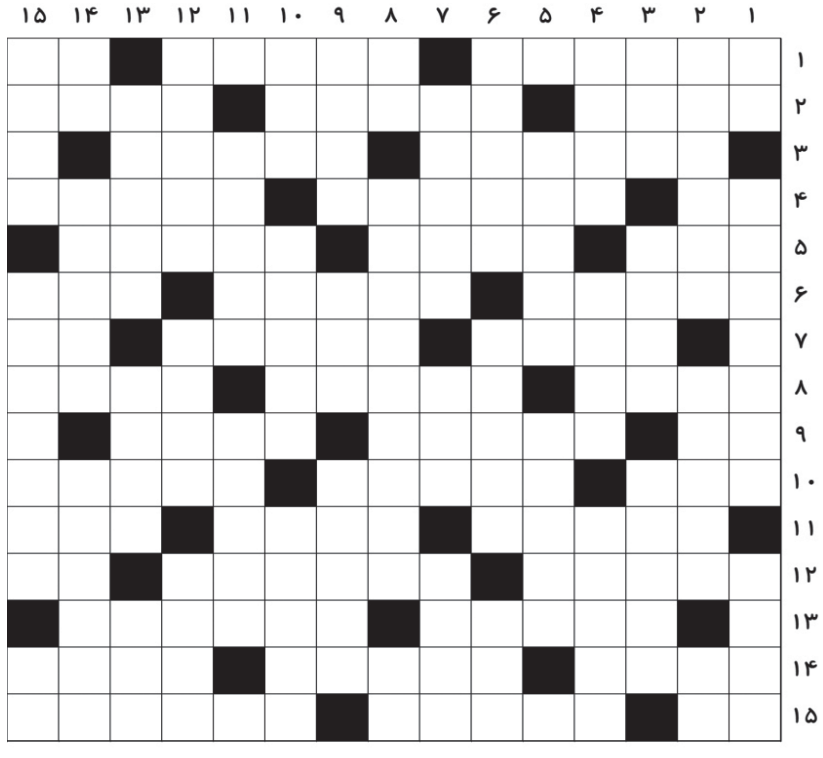

حل سودوکو سخت

۸	۲	۶	۴	۳	۹	۵	۷	۱
۵	۳	۹	۶	۷	۱	۲	۴	۸
۷	۱	۴	۲	۸	۵	۶	۳	۹
۹	۶	۷	۸	۱	۲	۴	۵	۳
۲	۵	۸	۷	۴	۳	۱	۹	۶
۱	۴	۳	۵	۹	۶	۷	۸	۲
۴	۷	۲	۹	۶	۸	۳	۱	۵
۶	۸	۱	۳	۵	۴	۹	۲	۷
۳	۹	۵	۱	۲	۷	۸	۶	۴

حل سودوکو ۱۶۶۶

۵	۸	۹	۳	۴	۱	۷	۲	۶
۱	۴	۳	۷	۶	۲	۵	۹	۸
۲	۷	۶	۸	۹	۵	۴	۱	۳
۶	۲	۸	۴	۵	۹	۳	۷	۱
۳	۱	۵	۲	۷	۶	۹	۸	۴
۴	۹	۷	۱	۳	۸	۶	۵	۲
۸	۳	۴	۹	۱	۷	۲	۶	۵
۹	۶	۲	۵	۸	۴	۱	۳	۷
۷	۵	۱	۶	۲	۳	۸	۴	۹

جدول ۲۶۶۹

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	م	ک	ت	ب	■	م	ض	ح	ک	■	ب	ت	ش	ک	ن
۲	ا	و	ر	ی	و	ن	■	ر	و	ت	ی	ن	■	م	ک
۳	س	ل	و	■	ر	و	س	ی	■	ا	م	ک	ا	ن	■
۴	و	ی	ر	و	س	■	ن	ت	ا	ج	■	ا	ع	د	ا
۵	ل	■	■	ا	ک	ر	ا	■	ب	ر	ا	ب	ر	■	ن
۶	ه	ر	ه	ر	■	ا	ن	د	ر	■	س	ن	ا	ی	ی
۷	■	م	ا	ن	ن	د	■	ک	ی	ج	ا	■	ب	و	س
۸	ت	ا	■	ا	ب	و	ا	ل	ق	ا	س	م	■	ن	ه
۹	ا	ی	ه	■	ا	ن	ب	ر	■	ن	ی	ا	م	ی	■
۱۰	م	ت	ا	ن	ت	■	ش	ه	ا	ب	■	م	ر	ت	د
۱۱	ی	■	ل	ا	ی	ک	ا	■	ف	ی	ت	و	■	■	م
۱۲	ن	ا	ت	و	■	ف	ر	ا	ق	■	ت	ت	ا	ن	س
۱۳	■	ز	ر	گ	ر	ی	■	ر	ی	ک	ا	■	ر	م	ی
۱۴	ر	ا	■	ا	ی	ل	ا	م	■	ت	ر	ا	م	و	ا
۱۵	س	ر	ز	ن	ش	■	ک	ه	ن	ه	■	ن	ک	ر	ه

سودوکو سخت ۱۶۶۷

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲	۱					۹	۶	
		۶	۲		۵			
۵		۸	۱			۲		
			۷		۹	۳	۵	
		۷			۳		۲	
				۸		۴	۱	
			۹		۴		۸	
۹	۸					۷		
			۳			۶		۱

سودوکو ۱۶۶۷

۸			۶	۱	۳	۹		
۶					۷	۱		۳
	۷				۴		۶	
		۸	۴	۳	۲	۵		
۴		۹	۷			۲	۳	
۲		۵		۸	۹		۷	
۵	۴	۶		۷			۹	
۹	۲				۱		۸	
		۱			۵		۲	۶

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.